

Z A K L J U Č A K

Prva dalmatinska NOU proleterska brigada je formirana od boraca sa čitave teritorije Dalmacije uključujući i dalmatinska ostrva i poluostrvo Pelješac. Svi ti borci su već imali borbenu iskustvo koje su stekli u borbama partizanskih grupa, četa i odreda vođenim protiv okupatora i domaćih izdajnika ustaša i četnika širom teritorije Dalmacije. Skoro polovina od njih su bili organizovani – kao članovi ili kandidati Partije ili kao članovi skojevskih organizacija, a ostali pripadnici brigade su bili simpatizeri Partije. Pretežan broj boraca i starješina su bili Hrvati, manji broj Srbi a preostali dio boraca su bili pripadnici drugih naroda i narodnosti. U toku rata povećavao se broj boraca pripadnika ostalih nacija i nacionalnosti koje žive u našoj zemlji, a i pripadnika susjednih zemalja. Brigada je od formiranja po svom sastavu, a prije svega po ciljevima borbe, bila i ostala brigada bratstva i jedinstva, dosljedna i neustrašiva u borbi za potpuno oslobođenje čitave zemlje od okupatora i njegovih slugu i za oslobođenje od tuđinskog jarma i prisajedinjenje dijelova naših naroda i teritorija koje su u ranijim ratovima, nepravednim odlukama velikih sila, otrgnute od naše zemlje. Njena borba je bila usmjerena za stvaranje nove narodne vlasti i društvenog uređenja koje će obezbijediti demokratske slobode i ravnopravnost među narodima i narodnostima naše zemlje i socijalna prava u njoj.

Sastav brigade je bio pretežno seljačkog, pa radničkog i zanatskog porijekla, a bilo je i nešto intelektualaca i privatnih namještenika, dok je u Partiji pretežno bilo radnika pa seljaka a malo intelektualaca i privatnih namještenika.

Brigada se je organizaciono i vojno-politički razvijala i jačala kroz niz borbi, prvo oko Livna. Aržana i Duvna, marša po snježnoj mećavi uz strmi i teško prohodni Vitorog, izrastajući u čvrstu vojničku i političku cjelinu i u moćnu udarnu snagu. Ona u naletu osvaja dominantno i jako neprijateljsko utvrđenje Ćusinu i time stvara uslove za brzo oslobođenje Jajca, potom napada na Prozor i uporno dještuvje prema Gornjem Vakufu protiv znatno brojnijih i opremljenijih njemačkih snaga braneci partizanske ranjenike smještene u Prozorskoj kotlini.

U prethodnim borbama brigada je imala velike gubitke, ali ju je pojavila epidemije tifusa više rastrojila nego do tada vođene žestoke borbe. Poslije popune dobrovoljcima iz Dalmacije, zahvaljujući solidnom radu partijske i skojevske organizacije i iskusnom starješinskom kadru brigada je ponovo postala udarna snaga i pokazala požrtvovanje kakvo se moglo poželjeti. Borci brigade vodili su danonoćne borbe i trpjeli nespavanje i gla-

dovanje, i duge marševe po Hercegovini i Crnoj Gori i razne druge teškoće, i bili su spremni da nađu unutrašnje snage da obezbijede jedinstvo svojih redova i da iz svake teškoće snagom svoje volje izađu čvršći. Zahvaljujući tome, pripadnici 1. brigade u silovitom jurišu na Sutjesci probili su se kroz dobro organizovane njemačke položaje na lijevoj obali rijeke i produžili preko Zelengore za Vrhovnim štabom u istočnu Bosnu.

Dolaskom u Dalmaciju brigada je popunjena 2. i 5. bataljonom i brojnim novim borcima. Brzo se sredila i organizaciono učvrstila i služila kao udarna snaga i uzor drugim novoformiranim partizanskim jedinicama Dalmacije, nanoseći udarce italijanskim, četničkim i ustaškim a kasnije i njemačkim jedinicama.

Treba posebno istaći upornost brigade u borbama oko Klisa radi sprečavanja prodora njemačkih jedinica prema oslobođenom Splitu. To je omogućilo organima narodnooslobodilačkog pokreta i narodne vlasti u Splitu i okolini da izvuku na slobodnu teritoriju zaplijenjeno neprijateljsko oružje i opremu i da mobilišu znatne snage za formiranje novih jedinica u Dalmaciji.

Značajne su bile borbe brigade oko Posušja, na Biokovu, Pelješcu i Korčuli 1943. godine, koje su bile od posebne koristi za učvršćenje novoformiranih jedinica Dalmacije.

Od posebnog je značaja boravak brigade na Visu od početka 1944. godine, gdje su joj stvoreni izvanredni uslovi za vojnostručnu i političku obuku i kulturno-zabavni i sportski život. Dobijanjem novog, modernijeg naoružanja i reorganizacijom brigada je postala još spremnija i prodornija, što je pokazala u desantnim prepadima na ostrva i na poluostrvo Pelješac. To je došlo do punog izražaja u napadima na Mljet i Korčulu, a naročito na Braču i Vukovom klancu, gdje su njemačke snage pretrpjele teške gubitke u borbi protiv brigade i drugih jedinica 26. divizije.

Takvu spremnost, prodornost i upornost brigada je ispoljila i u borbama za Šibenik, Knin, Široki Brijeg, Mostar, Lapac i Bihać, Krk i naročito za Klanu i Ilirsku Bisticu. Dvadesetog septembra poslije oslobođenja ostrva Brača brigada je dobila naziv »proleterska«, koji je s ponosom nosila do kraja rata.

Ona je dobila više pohvala od Vrhovnog štaba, štaba NOV i partizanskih odreda Hrvatske, štaba 8. korpusa, štaba 4. armije i štaba 26. divizije. Brojne pohvale i odlikovanja je dobilo i dobar broj starješina i boraca brigade.

Brigada je odlikovana:

1. Ordenom narodnog oslobođenja,
2. Ordenom bratstva i jedinstva I reda,
3. Ordenom zasluga za narod sa velikom zvijezdom, i
4. Ordenom narodnog heroja.

Ona po svom učinku u narodnooslobodilačkom ratu spada u red najzaslužnijih brigada naroda Jugoslavije.

PROMJENE U KOMANDNOM SASTAVU U JEDINICAMA

1. DALMATINSKE NOU PROLETERSKE BRIGADE OD 6. SEPTEMBRA 1942. DO KRAJA RATA

Komandanti brigade

1. PETAR CETKOVIC Pero od 6. septembra do početka novembra 1942. godine.
2. BOZO BILIĆ Marijan od novembra do decembra 1942. godine.
3. GLIGO MANDIĆ od decembra 1942. do juna 1943. godine.
4. MILADIN IVANOVIĆ od jula do decembra 1943. godine.
5. BOGDAN STUPAR od decembra 1943. do decembra 1944. godine
6. VASO ĐAPIĆ od decembra 1944. do kraja rata, maja 1945. godine

Politički komesari brigade

1. ANTE KRONJA Cenčo od 6. septembra 1942. do februara 1944. godine.
2. IVAN ROMAC od februara do jula 1944. godine.
3. VLADIMIR MARKOVIĆ Inđo od jula do decembra 1944. godine
4. NIKOLA ARAČIĆ Dada od decembra 1944. do marta 1945. godim
5. AUGUSTIN JUKIĆ od marta 1945. do kraja maja 1945. godine

Zamjenici komandanta brigade

1. BOZO BILIĆ Marijan od 6. septembra do novembra 1942. godini
2. BOGDAN PEKO od decembra 1942. do januara 1943. godine
3. OBREN IVKOVIĆ od januara 1943. do sredine juna 1943. godini
4. STANKO PARMAČ od avgusta do oktobra 1943. godine
5. IVAN GUVO od avgusta 1944. do januara 1945. godine
6. STEVO VAGIĆ od februara 1945. do kraja rata

Zamjenici političkog komesara brigade

1. VLADO SĆEKIĆ od 6. septembra 1942. do kraja jula 1943. godini
2. MIRKO NOVOVIĆ od avgusta 1943. do aprila 1944. i od 12. junja do 21. avgusta 1944. godine
3. ZVONKO RAOS od aprila do 12. juna 1944. godine

4. VELJKO KADIJEVIĆ od 21. avgusta 1944. do kraja januara 1945. godine

5. MUJO IBRAHIMPASIĆ od 2. februara do kraja rata. maja 1945. godine

Načelnici štaba brigade

1. RUDOLF PRIMORAC od septembra do novembra 1942. godine

2. MIHOVIL TARTALJA od januara do oktobra 1943. godine

3. LJUBO TRUTA od decembra 1943. do marta 1944. godine

4. VASO ĐAPIĆ od avgusta do decembra 1944. godine

5. STEVO PEĆANAC od decembra 1944. do kraja rata, maja 1945. godine

Oficir pri štabu brigade

1. PEKO BOGDAN

Intendanti brigade

1. ANTE SUTIĆ od 6. septembra do decembra 1942. godine

2. KAZIMIR TOMAS Lešo od septembra do oktobra 1943. godine

3. JOVO SKRBIĆ od oktobra 1943. do novembra 1944. godine

4. LUKA OPACIĆ od novembra 1944. do kraja rata. 1945. godine

Referenti saniteta brigade

1. Dr OREST ZUNKOVIC od 6. septembra do decembra 1942. godine

2. MARIN BRITVIĆ od decembra 1942. do jula 1943. godine

3. Dr RUŽA STAJNER od jula do avgusta 1943. godine

4. Dr VLADISLAV BELJAKOV od avgusta do sredine novembra 1943. godine

5. Dr JAKICA ALTARAS od sredine novembra 1943. do kraja januara 1944. godine

6. HRVOJE CULIĆ Mićo od kraja januara do jula 1944. godine

7. DINKO JURJEVIĆ od jula 1944. do novembra 1944. godine.

8. MARKO SARIĆ od novembra 1944. do februara 1945. godine

9. MILKA ROKOV od februara do kraja rata, maja 1945. godine

Omladinski rukovodioci brigade

1. IVO RUBESA od septembra 1942. do novembra 1942. godine

2. NIKOLA MILEKIĆ Korčagin, od oktobra 1943. do januara 1944. godine

3. BLAZENKA KATIC SINJKINJA od januara 1944. do kraja rata

Obavještajni oficiri brigade

1. IVAN GRUBISA od septembra do kraja oktobra 1942. godine

2. PETAR DMITROVIĆ od oktobra 1943. do kraja 1944. godine

Politički odjel brigade

1. RISTO LEKIĆ, rukovodilac politodjela od septembra 1942. do januara 1943. godine
2. PASKO ROMAC ZDRAVKO od februara do jula 1943. godine
3. DRAGO VUČINIĆ u toku jula 1943. godine.
4. BOGDAN NOVOVIĆ od jula do septembra 1943. godine

Članovi političkog odjela

1. PASKO ROMAC ZDRAVKO od 6. septembra 1942. do jula 1943. godine.
2. SVETOZAR DRECUN SVETO od novembra 1942. do oktobra 1943. godine.

Brigadna muzika

1. Kapelnik JOSIP KATALINIĆ
2. Politički komesar IVAN UVODIĆ CIKO

hižinjerijski vod

komandir voda MARKO MATUSIĆ

U 1. BATALJONU »ANTE JONIĆ«

Komandanti 1. bataljona

1. BRANKO DUDE od septembra 1942. do novembra 1942. godine
2. DIMITRIJE VOJVODIĆ od novembra do decembra 1942. godine
3. BOGDAN STUPAR od decembra 1942. do decembra 1943. godine
4. IVAN GUVU od decembra 1943. do avgusta 1944. godine
5. ĐURO KOTORAS od avgusta 1944. do kraja rata.

Politički komesari bataljona

1. DANILO SMILJANIĆ od septembra 1942. do novembra 1942. godine
2. MILISAV ĐURANOVIĆ od decembra 1942. do septembra 1943. godine
3. VASO MILJATOVIĆ od septembra 1943. do septembra 1944. godini
4. JOSIP STIPETIĆ BOČENKO od septembra 1944. do kraja rata

Zamjenici komandanta

1. BOGDAN PEKO od novembra do decembra 1942. godine
2. PETAR BJELOBRK od decembra 1942. do avgusta 1943. godini
4. IVAN GUVU od septembra do decembra 1943. godine

Zamjenici političkih komesara

1. MARIN SIROTKOVIĆ od septembra do novembra 1942. godine
2. DRAGO CRNOGORAC od novembra 1942. do jula 1943. godine
3. ANTE ROSANDIĆ od jula do novembra 1943. godine
4. DRAGO CRNOGORAC od novembra do decembra 1943. godine
5. STIPE IVIĆ JOSIP od decembra 1943. do maja 1944. godine
6. ANTE DOBROVIĆ od maja do septembra 1944. godine.
7. ANTE ČAPETA od septembra 1944. do marta 1945. godine
8. ILIJA ZARIĆ od marta 1945. do kraja rata

Intendanti

1. PETAR MARTINIĆ od septembra 1942. do marta 1943. godine
2. MARKO GASPIĆ od marta 1943. do februara 1944. godine
3. IVAN PAVKOVIĆ od februara 1944. do kraja rata

Referenti saniteta

1. ZORAN STROZER od septembra do novembra 1942. godine
2. SVETO PRIJIĆ od decembra 1942. do januara 1943. godine
3. HRVOJE CULIĆ od januara 1943. do septembra 1943. godine
4. ZDENKA VARGA-ČULIĆ od oktobra 1943. do februara 1944. godine
5. MILKA ROKOV od septembra 1944. do februara 1945. godine

Omladinski rukovodioci

1. DUŠAN DRAGIĆEVIĆ
2. IVAN DESPOTOVIĆ
3. IVAN KLARIĆ
4. SMILJA JURČEVIĆ
5. NIKOLA UVODIĆ
6. LJUBICA BOBAN
7. DINA PAVLOVIĆ
8. PETAR PIVČEVIĆ

DRUGI BATALJON »BUDE BORJAN« OD 6. VIII 1942. do 15. VII 1943. g.

Komandanti

1. MATE STANIČIĆ od 6. septembra 1942. do novembra 1942. godine
2. MIHOVIL TARTALJA od novembra do decembra 1942. godine
3. NOVAK KNEŽEVIĆ od januara do juna 1943. godine

Politički komesari

1. OSKAR LUČEV SASA od 6. septembra do decembra 1942. godine
2. FRANE KURSAR od decembra 1942. do marta 1943. godine
3. BOZO BLAZEVIĆ od marta do juna 1943. godine

Zamjenici komandanta

1. BOZO BLAZEVIĆ ZANDALO od 6. septembra do oktobra 1942. godine
2. MATE STANICIC od novembra 1942. do juna 1943. godine

Zamjenici političkih komesara

1. FRANE KURSAR od 6. septembra do decembra 1942. godine
2. VINKO MAGLICA od decembra 1942. do juna 1943. godine

Referent saniteta

1. HRVOJE CULIĆ od 6. septembra 1942. do januara 1943. godine

Intendant

1. LJUBO JOLJĆ od 6. septembra 1942. do juna 1943. godine

Omladinski rukovodioci

1. ANTE KITARVIĆ BUTE
2. MOMČILO DOBROTA

15. juna 1943. g. 2. bataljon je razbijen na Sutjesci u petoj neprijateljskoj ofanzivi.

2. BATALJON FORMIRAN 1943. GODINE

Komandanti

1. MARKO LAGATOR od avgusta 1943. do aprila 1944. godine
2. MILORAD DRASKOVIC od aprila 1944. do kraja rata

Politički komesari

1. VICKO GRGIN od avgusta 1943. do februara 1944. godine
2. ALEKSANDAR FRANIĆ od februara 1944. do aprila 1944. godine
3. KORILJAN CIPIKO od aprila 1944. do januara 1945. godine
4. ANTE DOBROVIC od januara do aprila 1945. godine
5. DINO RESAD od aprila 1945. do kraja rata

Zamjenici komandanata

1. IVAN COK od avgusta 1943. do februara 1944. godine
2. MILORAD DRASKOVIC od februara 1944. do aprila 1944. godine
3. DURO KOTARAS od aprila 1944. do jula 1944. godine
4. ANTE BEROS od jula do oktobra 1944. godine
5. NIKOLA JOVIĆ od oktobra 1944. do kraja rata

Zamjenici političkih komesara

1. IVAN ROMAC od avgusta 1943. do marta 1944. godine
2. IVAN PIVAC od februara 1944. do aprila 1944. godine
3. ANTE ČAPETA od aprila 1944. do septembra 1944. godine
4. DUJE DRAŽIN ZELJKO od septembra 1944. do aprila 1945. godine
5. FRANE KAČUNIĆ POBJEDA od aprila 1945. do kraja rata

Obavještajni oficir

1. IVAN REBAC od avgusta 1943. do kraja rata

Intendanti bataljona

1. BOGUMIL ROJE od avgusta do septembra 1943. godine
2. PETAR ERCEG od novembra 1944. do kraja rata

Referenti sanitetu

1. LJUBICA BALAS od 1943. do februara 1944. godine
2. VINKA GOLES od februara 1944. do juna 1944. godine
3. VJERA IVANISEVIĆ-ANDRIJIĆ od juna 1944. do decembra 1944. godine
4. MARIJA VAGIĆ od decembra 1944. do kraja rata

Omladinski rukovodioci

1. BOSKO TOMIĆ
2. ANTE MUŽIĆ
3. ANTE KOVAČEVIĆ PAVICA
4. ANTE PARAT
5. BLAZENKA KATIĆ
6. VJEKOSLAV NINIĆ

KOMANDNI SASTAV 3. BATALJONA »JOSIP JURCEVIĆ« OD
6. SEPTEMBRA 1942. DO JUNA 1943. GODINE

Komandanti

1. JURE GALIĆ VELIKI od 6. do polovine septembra 1942. godine
2. PETAR RADEVIĆ od septembra 1942. do juna 1943. godine

Politički komesar

1. VLADO VISKIĆ od 6. septembra do juna 1943. godine

Zamjenici komandanata

1. PETAR RADEVIĆ septembra 1942. godine
2. GOJKO UJDUROVIĆ od septembra 1942. do juna 1943. godine

Zamjenici političkih komesara

1. MATE NIZIĆ od septembra do decembra 1942. godine
2. JERKO KOVAČEVIĆ od decembra 1942. do juna 1943. godine

Intendant

1. MARTIN SRZIĆ od septembra do juna 1943. godine

Referenti saniteta

1. MARICA SRZIĆ od septembra do oktobra 1942. godine
2. STIPE RADOVANOVIĆ od oktobra 1942. do juna 1943. godine

Omladinski rukovodioci

1. MARIJA DOMANDZIĆ
2. MILENA MAROVIĆ
3. ĆEDO JURISIĆ

Juna 1943. godine ovaj bataljon se odvojio od 1. brigade i zatekao se i sastavu 10. hercegovačke brigade a potom je pripojen 2. dalmatinskoj proleterskoj brigadi.

KOMANDNI SASTAV 3. BATALJONA OD 20. JANUARA 1944. GODINE
DO KRAJA RATA

Komandanti

1. ILIJA ANTUNOVIĆ od januara 1944. do maja 1944. godine
2. STEVO VAGIĆ od maja do decembra 1944. godine
3. JOZO JURISIĆ od januara 1945. do kraja rata

Politički komesari

1. KUZMA BAČETIĆ od januara do juna 1944. godine
2. ZELJKO LIVIĆ od juna 1944. do kraja rata

Zamjenici komandanata

1. MISO MARTINAC od januara do juna 1944. godine
2. JOZO JURISIĆ od januara 1944. do januara 1945. godine

Zamjenici političkih komesara

1. NIKICA ZENIĆ januara 1944. godine
2. TOMISLAV SULIĆ od kraja januara do jula 1944. godine
3. MARIN ZIZIĆ od jula do decembra 1944. godine
4. MILE ANTONJA od decembra 1944. do kraja rata

Intendant

1. SLAVKŪ KARAOĐOLE od januara 1944. godine

Referenti saniteta

1. MILICA LALIĆ od januara 1943. godine
2. SONJA VRDOLJAK 1944. godine
3. VJERA IVANISEVIC 1945. godine

Omladinski rukovodioci

1. KUZMA BACETIC kraj januara 1944. godine
2. ANTE PETROVIC
3. MIRO NEMCIC
4. IDEM MIROSEVIC
5. ANTE PETKOVIC

KOMANDNI SASTAV 4. BATALJONA »TADIJA ANUSIC«
OD 6. SEPTEMBRA 1942. GODINE DO KRAJA RATA

Komandanti

1. SREĆKO REIC PETICA od 6. septembra 1942. do februara 1943. godine
2. ANTE BEROS od februara do marta 1943. godine
3. DIMITRIJE VOJVODIĆ ZEKO od marta do avgusta 1943. godine
4. LJUBO TRUTA od avgusta do decembra 1943. godine
5. VASO ĐAPIČ od decembra 1943. do avgusta 1944. godine
6. MIRKO SERBO od avgusta 1944. do januara 1945. godine
7. NIKOLA STRICEVIC SOLIC od januara 1945. do kraja rata

Politički komesari

1. NIKOLA REPANIĆ GANDI od 6. septembra 1942. do jula 1943. godine
2. BRANKO FRANETOVIC od jula do decembra 1943. godine
3. VLADIMIR MARKOVIC INDO od decembra 1943. do jula 1944. godine
4. TOMISLAV SULIC od avgusta 1944. do kraja rata

Zamjenici komandanata

1. DIMITRIJE VOJVODIĆ ZEKO od 6. septembra do novembra 1942. godine
2. SPIRO ORLANDIC od januara do juna 1943. godine

3. JOSIP ŽUŽULJ od jula do septembra 1943. godine
4. VASO ĐAPIĆ od septembra do decembra 1943. godine
5. ŠTIPAN BULJAN od avgusta do decembra 1944. godine
6. MIJO VUKMAN od decembra 1944. do marta 1945. godine

Zamjenici političkih komesara

1. ROKO VLAHOV od 6. septembra do kraja 1942. godine
2. ANDRO KOVACEVIC od januara do septembra 1943. godine
3. MUJO IBRAHIMPASIĆ od septembra 1943. do novembra 1944. godine
4. ANDRIJA UVODIĆ od novembra 1944. do kraja rata

Referenti saniteta

1. IVAN BARCOT od 6. septembra 1942. do avgusta 1943. godine
2. ANĐA KLJAJIĆ od avgusta 1943. do kraja rata

Omladinski rukovodioci

1. ANDRIJA UVODIĆ
2. IVAN RUBESA
3. MATE MODRIĆ
4. CVETKO POČRNJIĆ
5. NIKO KUČAR

Napomena:

Peti (Italijanski) i 5 (Šibensko-trogirski) bataljon bili su kratko vrijeme u sastavu 1. dalmatinske brigade, pa nije bilo značajnih izmjena u komandnom sastavu za to vrijeme.